

ПРИГОВОР РАДИ ПРЕБИЈАЊА

doi:10.7168/spm.12.1845.01R

Апстракт

Тужени до закључења рочишта за главну расправу може истаћи приговор ради пребијања као нови захтјев за пресуду. Без обзира на то што овај процесни феномен није детаљно регулисан у Закону о парничном поступку, јасне су разлике између компензационог приговора и приговора ради пребијања. Међутим, у судској пракси често се не праве разлике између ових процесних института. Такође у раду су посебно анализирани компензациона противтужба и приговор ради пребијања.

Предмет посебне анализе у овом раду била је и пресуда која се доноси у парници у којој је истакнут приговор ради пребијања, због специфичног диспозитива, јер суд одлучује о захтјевима за пресуду који се налазе у условљавајућем односу.

Кључне ријечи: компензациони приговор, приговор ради пребијања, компензациона противтужба, диспозитив пресуде.

1. У току једне парнице странке имају могућност, из разлога цјелисходности и процесне економије, да предузимају парничне радње које садрже нове захтјеве за пресуду. Тужилац може да истакне нови

* Др Ранка Рачић, ванредни професор Правног факултета у Бањој Луци и у Источном Сарајеву

захтјев за пресуду тако што ће тужбу преиначити¹ или истаћи захтјев за утврђење. Тужени, поред захтјева за одбијање тужиочевог тужбеног захтјева, нови захтјев за пресуду може истакнути у противтужби² и у приговору ради пребијања³.

2. Свеобухватна анализа овог процесног института у раду овакве врсте није могућа. То није ни била намјера аутора, већ да укаже на основне разлике које постоје између компензационог приговора и приговора ради пребијања. Поред тога, у појединим коментарима Закона о парничном поступку може се прочитати да приговор ради пребијања садржи компензациону противтужбу, што апсолутно није тачно, а није ни могуће. Између ових процесних института постоје јасне разлике. Компензациони приговор, приговор ради пребијања и компензациона противтужба су потпуно различите врсте процесних института.

3. Приговор ради пребијања је диспозитивна парнична радња туженог која није посебно регулисана одредбама Закона о парничном поступку⁴. У ЗПП РС у правилу које је садржано у одредби чл. 207. предвиђено је да се у жалби не могу износити нове чињенице и предлагати нови докази, осим ако жалилац пружи доказе да их без своје кривице није могао изнијети односно предложити до закључења главне расправе.

У правилу које је садржано у одредби чл. 207. ст 3 ЗПП РС предвиђено је да се приговор застаре и приговор ради пребијања не могу износити у жалби, ако нису изнесени у првостепеном поступку. Овакво законско рјешење је последица сасвим другачијег концепта регулисања расправног начела у ЗПП РС у односу на ЗПП бивше СФРЈ који се у Босни и Херцеговини односно РС примјењивао скоро четврт вијека. Имајући у виду да је реформа парничног поступка у Републици

¹ О томе детаљно вид. Р. Рачић: „Преиначење тужбе - Нова процесна рјешења у парничној процедури РС“, *Зборник Правног факултета у Источно Сарајево*, Источно Сарајево 2007, 189-202.

² Вид. Р. Рачић, „Противтужба“, *Зборник Правног факултета Универзитета у Источно Сарајево*, Источно Сарајево 2006. 291-299.

³ Г. Станковић, „Компензациони приговор и приговор противтражбине ради пребијања“, *Правни информатор*, бр. 7- 8 /2005, Београд 2005, 34-38.

⁴ Закон о парничном поступку објављен је у Службеном гласнику Републике Српске бр. 58/03, а његове измјене и допуне у Сл. гл. РС бр. 85/03, 74/05, 63/07. У даљем тексту ЗПП РС.

Српској спроведена са циљем да се парнични поступак убрза и правна заштита пружи у релативно кратком периоду, сасвим је логично да би тужени истицањем приговора ради пребијања тек у жалбеном поступку непотребно одуговлачио парнични поступак. Право на изношење новота у жалби, као редовном правном лијеку, ограничено је из одређених правно-политичких разлога. У правној теорији истиче се да би неограничено право на изношење новота у правном лијеку било у супротности са принципом суђења у разумном року и принципом ефикасности. Осим тога, оно би могло да подстакне абузивно понашање парничара, који није задовољан првостепеном одлуком, и да доведе до злоупотребе процесних овлашћења⁵.

4. Приговор ради пребијања и компензациони приговор (приговор пребијања) разликују се по својој правној природи. То нису синоними. У појединим Коментарима Закона о парничном поступку могу се срести и другачија мишљења.⁶ Приговор ради пребијања садржи нови захтјев за пресуду о којем суд одлучује. До пребијања на основу одлуке суда доћи ће тек када ова одлука постане правноснажна. Истицањем компензационог приговора, тужени оспорава постојање тужиочевог потраживања које је постојало, али је угашено компензационом изјавом.

5. Од воље туженог зависи да ли ће истаћи приговор ради пребијања или ће грађанскопоправном изјавом воље произвести компензацију. Кад тужени истакне приговор ради пребијања, у парници постоје два захтјева за пресуду⁷. Први, који је тужилац истакао у

⁵ Г. Станковић, 34.

⁶ У Коментарима Закона о парничном поступку у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској у дијелу који се односи на чл. 207 ЗПП РС истиче се „... да се нове чињенице могу у жалби износити само изузетно, а приговор застаре и приговор компензације не може ако није претходно истакнут у поступку.“ У већ цитираном правилу које је садржано у одредби чл. 207, ст. 3. ЗПП РС истиче се да приговор застаре и приговор ради пребијања који нису изнесени пред првостепеним судом не могу да се износе у жалби. Дакле, законодавац говори о приговору ради пребијања, а не о компензационом приговору. О томе вид. З. Куленовић *et al.*; *Коментари Закона о парничном поступку у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској*, Сарајево 2005, 363.

⁷ О новим захтјевима за пресуду детаљно вид. Г. Станковић, Р. Рачић: *Парнично процесно право*, Бања Лука 2010, 332-339.

тужбеном захтјеву, и други који је тужени истакао у приговору ради пребијања.

Приговор ради пребијања је парнична радња коју тужени може предузети под одређеним условима.

Приговор ради пребијања тужени може истаћи од момента литиспенденције до закључења рочишта за главну расправу. Предузимање ове парничне радње везано је за одређени стадијум у поступку. Уколико тужени није предузео ову радњу у првостепеном поступку, он то не може учинити у поступку по жалби. Његови интереси тиме нису угрожени, јер он свој материјалноправни захтјев може остваривати у самосталној парници. Поред тога, овакво рјешење је у складу и са принципом једнакости и пропорционалности. Ако тужилац не може преиначити тужбу након закључења рочита за главну расправу, логично је и да тужени не може истаћи нови захтјев за пресуду послјије закључења овог рочишта. „Тужени, који у току парнице не оспорава постојање потраживања повјериоца, може да истакне постојање своје некомпензиране, али компензабилне противтражбине, и да затражи од суда да суд пресудом изврши пребијање потраживања (тражбине и противтражбине) и да потом одбије тужиочев тужбени захтјев као неоснован. Тужени, који ову радњу предузима, истиче да до пребијања пре парнице није дошло, иако су били испуњени законски услови, и тражи од суда да он изврши пребијање својом одлуком“⁸.

Од момента литиспенденције долази до атракције надлежности, те се ова парнична радња која садржи нови захтјев за пресуду може предузети само код суда код којег је у току парница покренута кондемпнаторном тужбом.

Ако тужба буде одбачена, суд не може одлучити о приговору ради пребијања, јер је он несамостална парнична радња.

Приговор ради пребијања тужени може да користи као непосредно и као евентуално одбрамбено средство. Кад је ова парнична радња непосредно одбрамбено средство, тужени признаје постојање тужиочевог права, али истиче и постојање свог права. Тужени користи ову

⁸ Г. Станковић, 36.

парничну радњу као евентуално одбрамбено средство, уколико оспорова основаност тужиочевог тужбеног захтјева, а приговор ради пребијања истиче евентуално, за случај да суд утврди да је тужиочев тужбени захтјев основан.

6. Да би се јасно разграничио приговор ради пребијања од компензационог приговора, односно компензационе противтужбе нужно је одредити правну природу ових процесних феномена.

Приговор ради пребијања је несамостална парнична радња туженог која садржи нови захтјев за пресуду. Приговор ради пребијања је парнична радња која је упућена суду од којег се тражи судска одлука и тако ствара могућност да одлуком суда до компензације дође. Ова парнична радња, сама по себи не може да изазове компензацију, јер се она остварује преко судске одлуке, уколико су у парници оба захтјева за пресуду била основана.

Приговор ради пребијања, као парнична радња, може се повући или опозвати. За повлачење приговора није потребан пристанак тужиоца.

Приговор ради пребијања, као парнична радња, своје дејство производи у парници. Изузетно, поред процесног дејства, ова парнична радња изазива и једно материјалноправно дејство које је изричито предвиђено одредбама ЗОО – доводи до прекида тока рока застарјелости, као и све друге парничне радње које садрже захтјев за пресуду.

7. Литиспенденција о захтјеву за пресуду који је истакнут у приговору ради пребијања почиње од тренутка кад је тужилац обавијештен о овој радњи туженог. Након истицања приговора ради пребијања, тужени не може покренути другу парницу у којем ће бити истакнут овај захтјев као главни. Ако би тужени истакао овај захтјев у самосталној парници, суд би због двоструке литиспенденције одбацио тужбу као недопуштену. Уколико би тужени након подизања приговора ради пребијања повукао овај захтјев, литиспенденција престаје у погледу овог захтјева.

Уколико се парница у којој је био истакнут приговор ради пребијања не оконча пресудом, ова парнична радња не изазива никакве последице у материјалноправним односима односно не доводи до компензације, јер је њу могла да изазове само судска одлука.

8. Што се тиче поступка и одлуке суда поводом приговора ради пребијања, постоје одређене специфичности на које је нужно указати у овом раду.

Ток поступка у парници у којој је истакнут приговор ради пребијања зависи од држања тужиоца: да ли он признаје или оспорава постојање тужениковог потраживања. Ако тужилац не оспорава постојање потраживања, суд ће донијети одлуку и у диспозитиву ће одлучити о потраживању тужиоца и потраживању туженог. Ако тужилац оспорава постојање тужениковог потраживања, суд ће, у диспозитиву пресуде одлучити о тужениковом захтјеву за пресуду. Суд, у оба случаја мора мериторно одлучити о захтјеву за пресуду који је истакнут у приговору ради пребијања. Законом је изричито предвиђено да суд мора пресудом одлучивати о приговору ради пребијања⁹.

Изрек или диспозитив пресуде врло је специфичан, и он се, по правилу, састоји из три става.

Ако суд усвоји приговор ради пребијања, у првом ставу ће стајати да постоји потраживање тужиоца, у другом ставу ће суд утврдити да постоји потраживање туженог. У трећем ставу суд ће извршити пребијање и одбиће тужбени захтјев у потпуности или дјелимично, под условом да је потраживање туженог мање од потраживања тужиоца.

Кад суд утврди да је захтјев тужиоца основан, а захтјев туженог неоснован, диспозитив пресуде биће сложен и састојаће се од три става. У првом ставу суд ће констатовати да постоји потраживање тужиоца, а у другом ставу суд ће констатовати да не постоји потраживање туженог. У трећем ставу суд ће усвојити тужбени захтјев тужиоца.

Уколико утврди да је тужбени захтјев тужиоца неоснован, суд неће одлучивати о захтјеву за пресуду туженог (јер је приговор ради пребијања) несамостална парнична радња и диспозитив пресуде ће се само састојати од једног става у којем је суд констатовао да је захтјев тужиоца неоснован.

Тужени може изјавити приговор ради пребијања у писменој или у усменој форми, пошто у ЗПП није изричито предвиђена форма у којој треба да буде предузета ова парнична радња.

⁹ Вид. Р. Рачић, „Пресуда - нова процесна рјешења у парничној процедури Републике Српске“, *Зборник радова „Функционисање правног система Републике Србије“*, Ниш 2006, 87-98.

9. Као што је у раду на више мјеста истакнуто, компензациони приговор је материјално-правни приговор и он се разликује од приговора ради пребијања. Материјално-правне приговоре, као средства материјалноправне одбране, странка може, износити само до закључења главне расправе. Пошто се ради о перемпторним приговорима, којима се истиче на околност да је потраживање у вријеме подизања тужбе престало (због застарјелости или је угашено компензацијом), сасвим је разумљиво што је право на изношење ове врсте чињеница временски ограничено и у вези искључиво са првостепеним поступком¹⁰.

Уколико се у материјалноправном односу сусретну двије узајамне, доспјеле, ликвидне и истоврсне тражбине неће доћи аутоматски до пребијања. Да би дошло до компензације¹¹ једна страна у материјалноправном односу мора изјавити другој да врши компензацију. Без обзира на то што је за компензацију нужна изјава једне стране у материјалноправном односу, дејство компензације не наступа од момента кад једна страна изјави да облигације треба да престану пребијањем, већ од момента када су се стекли услови да до пребијања дође. Дејство ове изјаве наступа *ex tunc*.

Ако након давања компензационе изјаве дужник буде тужен, без обзира на то што је дао компензациону изјаву, он ће се бранити материјалноправним приговором – приговором компензације. Он ће изнијети чињенично тврђење да је тужиочево потраживање настало и постојало, али и престало због изјаве туженог о компензацији, јер је тако дошло до истовременог гашења два потраживања прије парнице.

¹⁰ Г. Станковић, 34.

¹¹ Компензација или пребијање је престанак двије узајамне, истоврсне, доспјеле и утуживе облигације. Да би дошло до компензације, нужно је да се два лица налазе у међусобној вези тако да је једно лице дужник у једној, а повјерилац у другој облигацији. Обје облигације могу престати истовремено ако се потражују једнаке вриједности. Ако је једна облигација била са већим дугом, престаје облигација са мањим дугом.

Компензација може да буде законска и судска. Законска и судска компензација разликују се само у погледу начина на који пребијање настаје, а не на основу услова. До компензације на основу закона долази на основу једностране изјаве воље једне стране. Судска компензација настаје на тражење једне парничне странке односно туженог ако затражи да се таква одлука донесе. Тужени подизањем противтужбе или изјављивањем приговора ради пребијања може издејствовати настанак судске компензације.

Тужени ће истицањем овог материјалноправног приговора тврдити да је захтјев тужиоца неоснован.

Ако се тужени у току парнице брани компензационим приговором, он не може истовремено истицати приговор ради пребијања. У овом случају потраживање је престало изјавом о компензацији и тужени не може тражити да суд изврши пребијање потраживања која су већ грађанскоправном компензацијом угашена. Уколико тужени докаже да је тужиочево потраживање престало прије подизања тужбе, суд ће одбити тужбени захтјев тужиоца као неоснован.

Ако тужилац, евентуално, не призна да му је саопштена изјава о компензацији, тужени, у складу са правилом о терету доказивања, мора да доказује своје наводе о томе да је дао компензациону изјаву и да је тако извршено пребијање¹². Имајући у виду да расправно начело доминира у новој парничној процедури, сасвим је логично да ће тужени у случају да тужилац оспорава давање компензационе изјаве исту морати доказивати у складу са правилима о терету доказивања.¹³

10. Приговор ради пребијања треба строго разликовати од компензационе противтужбе.

Противтужба је диспозитивна парнична радња туженог којом тужени истиче нови захтјев за пресуду. Противтужба је истовремено и офанзивна и дефанзивна парнична радња. Офанзивна, јер је по својој правној природи самостална тужба – тужилац тражи да се промијени једна правна ситуација, а дефанзивна, јер се тужени и на тај начин брани од тужбе. Као процесни институт, противтужба је установљена у интересу процесне економије и правне сигурности.

Противтужбом тужени истиче самостални захтјев за пресуду у парници која већ тече поводом тужбе. Противтужбени захтјев тужени може истаћи у поднеску у којем је већ садржан његов одговор на тужбу, тако да тужени може симултано да предузме двије процесне радње.

Противтужба је диспозитивна парнична радња коју тужени може да предузме. Он није дужан да подигне противтужбу. Тужени не мора

¹² Г. Станковић, 35.

¹³ Р. Рачић: „Доказивање и правила о терету доказивања“, *Правна ријеч*, бр. 11. Бања Лука 2007, 235-244.

подићи противтужбу, већ свој захтјев за тражење правне заштите може истаћи у самосталној парници. Тужени ће, по правилу, подићи противтужбу кад га разлози цјелисходности наводе на то. С друге стране, тужени се не мора бранити подизањем противтужбе јер може, умјесто да подигне противтужбу, да оспорава основаност тужбеног захтјева. Уколико тужени подигне компензациону противтужбу, он, по природи ствари, не може истовремено да истакне и приговор ради пребијања, јер се ради о два захтјева за пресуду у односу на исту противтражбину.

11. Противтужба је самостална парнична радња туженог коју он, по правилу о атракцији надлежности, мора да подигне код суда код којег већ тече парница по тужби¹⁴.

Кад тужени подигне противтужбу, долази до дефинитивног заснивања надлежности оног суда којем је поднесена противтужба, по правилу *perpetuatio fori*. Чак и ако тужба буде одбачена или повучена, суд остаје надлежан за поступање по противтужби, јер је она самостална парнична радња. Међутим, као што је већ истакнуто, уколико тужилац повуче тужбени захтјев о приговору ради пребијања неће се одлучивати, јер је то несамостални захтјев за пресуду.

Компензациону противтужбу тужени може подићи ако се захтјев из тужбе и захтјев из противтужбе односе на потраживања која се могу пребити.

Да ли ће тужени подићи компензациону противтужбу или истаћи приговор ради пребијања, зависи од њега. Међутим, подизање компензационе противтужбе туженом далеко више одговара. Кад тужени подигне компензациону противтужбу, а тужилац након тога повуче тужбу, суд ће наставити да поступа по противтужби. Уколико тужени стави приговор ради пребијања, па потом тужилац повуче тужбу, суд неће моћи да одлучује о овом новом захтјеву за пресуду пошто његова судбина, као несамосталне парничне радње, зависи од одлуке о тужбеном захтјеву тужиоца. Поред тога, у компензационој противтужби тужени може означити потраживање

¹⁴ Без обзира на то што је тужба самостална парнична радња, суд може спојити поступак по тужби и противтужби. Кад је спојен поступак по тужби и противтужби, суд одлуку о тужби и противтужби може донијети у истој пресуди.

према тужиоцу у потпуном износу, док приговором ради пребијања тужени може захтијевати пребијање свог потраживања само до висине потраживања које је истакнуто у тужбеном захтјеву.

Ranka Račić, prof, Ph.D.
Faculty of Law in Eastern Sarajevo
Faculty of Law Banja Luka

SET-OFF CLAIM

Summary

The Respondent may file a set-off claim as a new claim for judgment during the period until the main hearing has been concluded. Although this procedural phenomenon has not been regulated in details by the Civil Procedure Act, the distinctions between the compensation claim and set-off claim are clear. However, frequently the distinction is not made between these two institutes in the court practice. Also, the paper particularly analyses the compensation counterclaim and set-off claim.

The subject of special analysis in this paper is also the judgment made in the lawsuit where a set-off claim has been filed due to specific terms of judgment since the court decides upon the claims for judgment that are mutually conditioned.

Key words: compensation claim, set-off claim, compensation counterclaim, terms of judgment

ЛИТЕРАТУРА

Књиге, чланци

1. Г. Станковић, „Компензациони приговор и приговор против-тражбине ради пребијања“, *Правни информатор*, бр. 7-8 /2005, Београд 2005, 34-38.

2. Г. Станковић, Р. Рачић, *Парнично процесно право*, Бања Лука 2010, 332-339.
3. З. Куленовић, С. Микулић, С. Миличић, Ј. Станишић, Д. Вучина, *Коментари Закона о парничном поступку у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској*, Сарајево 2005, 363.
4. Р. Рачић, „Преиначење тужбе - Нова процесна рјешења у парничној процедури РС”, *Зборник Правног факултета у Источном Сарајеву*, Источно Сарајево 2007, 189-202.
5. Р. Рачић, „Противтужба“, *Зборник Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву*, Источно Сарајево 2006, 291-299.
6. Р. Рачић, „Пресуда - нова процесна рјешења у парничној процедури Републике Српске“, *Зборник радова „Функционисање правног система Републике Србије“*, Ниш 2006, 87-98.
7. Р. Рачић, „Доказивање и правила о терету доказивања“, *Правна ријеч*, бр. 11, Бања Лука 2007, 235-244.

Званична документа

1. Закон о парничном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 58/03, 85/03, 74/05 и 63/07.

